

можна не згадати й того факту, що в ряді харизматичних течій пізнього протестантизму служіння зцілення привабили чимало осіб, які, шукаючи спершу переважно фізичного оздоровлення, залишалися згодом й заради усвідомлених духовних потреб. Це ж стосується і мовних (насамперед, англійських) курсів окремих протестантських Церков: такий, здавалося б, досить “світський козир”, став для декого початком справді духовного шляху.

Перераховані “прямі” й “опосередковані” спонуки “нетрадиційного” конфесійного вибору діяли й діють серед певного контингенту шукаючих віру. Таких і досі залишається немало. Адже, соціологічні дослідження фіксують, що від третини аж до половини мешканців України поки що не визначилися з певною Церквою або й релігією (називають себе християнами чи віруючими взагалі, або ж вагаються між релігійністю та нерелігійністю). Так, за статистичними даними, які наводить редакція журналу “Людина і світ”¹, 22,3% не відвідують богослужіння взагалі, 20,9% – рідше, ніж кілька разів на рік, а 37,8% - кілька разів на рік. Ці показники підтверджуються й тим, що переконаними віруючими вважають себе лише 3,8% опитаних, хоча б частково релігійними – 32,2%. За підрахунками Я.Стоцького, активні переконані віруючі становлять 23,8%, пасивні віруючі, які відвідують літургії або молитовні зібрання тільки під час великих релігійних свят своєї конфесії, тобто не регулярно, - приблизно такий же відсоток, тоді як не менше 25% складають “віруючі з нестійкою релігійною орієнтацією”. Стільки ж відсотків складають ті, хто не вважає себе віруючими чи вагається між вірою і невірою². Подібні “пошуківці”, також можуть потребувати відповідних кваліфікованих порад, але навряд чи складуть слухняну “отару” – паству тільки тієї Церкви, яку колись відвідували їх предки, навряд чи особливо перейматимуться застереженнями проти прозелітизму, вважаючи вибір Церкви і віри своєю особистою справою.

Отже, враховуючи тривання згаданих спонук, вірогідно продовжиться і практика нетрадиційного вибору традиційних конфесій. Це може принести не лише індивідуальну користь чинникам цього вибору, а також і українському суспільству - примноженням у ньому реально віруючих людей (які, як правило, є не гіршими громадянами). Це може підштовхнути і Православні Церкви до активнішого розвитку відповідно до актуальних потреб вірних та потенційних віруючих.

Подальші дослідження аналізованої проблематики дозволили б уточнити її регіональні, конфесійні, соціальні й вікові зрізи, що сприяло б поглибленню розуміння суспільно корисних можливостей діючих в сучасній Україні Церков.

Ю.Крамар*

"АНТИКУЛЬТИЗМ" ТА РПЦ: ОРГАНІЧНЕ ПОЄДНАННЯ ЧИ ТАКТИЧНИЙ СОЮЗ

З початком широких змін у суспільстві після розпаду СРСР не менші зміни почалися й у внутрішньоцерковному середовищі. Одна з таких сфер - відношення "традиційних Церков" до інославних та іновірних деномінацій, що є одним з основних факторів, що впливає на наповнення поняття "релігійна свобода". Найбільш динамічно розвиваються ті з них, що носять назву "нові релігійні об'єднання". Україна - не виняток, на пострадянському просторі, на її теренах відбуваються ті ж процеси. При цьому "погода" визначається значною мірою "політикою" одної з найвпливовіших конфесій -

¹ Релігійна віра і практика в посткомуністичній Європі // Людина і світ. – 2000. - № 4. – С.8-11.

² Соцький Я. Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988-1998 рр.). – Тернопіль, 1999. – С. 50

*

Пошуківець Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

Української Православної Церкви Московського Патріархату.

Ні для кого не секрет, що, не зважаючи на формальну "автономію" від Московської Патріархії, діяльність УПЦ знаходиться під найсильнішим впливом - і чисто духовним, і організаційним - від своєї "митрополії". Достатньо подивитись набір літератури, що пропонується в храмах УПЦ - більше частина її видана або в Росії, або ж - в Україні, але знову ж таки російських авторів. Це - дуже значний фактор впливу на Українське Православ'я, навіть без врахування участі ієрархії УПЦ у Соборах РПЦ та підпорядкованості життя УПЦ їхнім рішенням. Саме в Росії визначається методологія діяльності всіх Православних Церков в орбіті РПЦ, а отже й вивчення її закономірностей має дуже важливе значення і для України.

Треба відзначити, що в секторі відношення РПЦ до духовних пошуків "зовні церковної огорожі" за останні роки відбулись немалі зміни. Звичайна поляризація між консерваторами, що просто вважали всіх неправославних "слугами сатани" та лібералами, котрі намагались знайти позитивні риси в "іновірних", "збагатилась" новими чинниками. Один з них - антикультизм, відносно нове для російського Православ'я явище, пов'язане значною мірою з іменем Олександра Дворкіна, спочатку - емігранта з СРСР в США, а потім - реемігранта в пострадянську Росію. В бутність свою в Сполучених Штатах він був тісно пов'язаний з антикультистськими колами цієї країни.

Про антикультизм за кордоном існує дуже багато публікацій. Діяльність антикультистів вітчизняних теж знаходить відображення у працях як публіцистів, так і правозахисників, вчених - релігієзнавців, наприклад, О.Нежного¹, Бориса Фалікова², інших.

Проте, при об'єктивному описі наявності співробітництва антикультистів та РПЦ, на мій погляд, не зовсім достатньо виявляються внутрішньоцерковні причини такого співробітництва, його динаміка, перспективи. Метою цієї статті буде спроба проаналізувати не лише відповідність антикультизму сутності РПЦ, але й простежити те, як історичні передумови, так і останні події, що впливають на це співробітництво, можливі перспективи його, значення цього для релігійної свободи, зокрема в Україні.

Проаналізуємо методологію сучасного російського (та й українського антикультизму) на прикладі найбільш фундаментальної праці у цій сфері - книги Дворкіна "Сектознавство"³. Дворкін наводить текст листівки уряду ФРН, із усіх західноєвропейських країн, найбільш заклопотаного «сектантською небезпекою», з 17 пунктів⁴. Особливо в ній підкреслюється, що навіть наявність одного з пунктів повинне викликати «стурбованість» можливою сектантською загрозою нового об'єднання. Тому не будемо перераховувати всі підряд, краще зіставимо ці пункти із загальхристиянським і православним віровченням. Порівняймо: «У групі ти знайдеш саме те, що дотепер дарма шукав. Вона знає абсолютно точно, що тобі не вистачає» - «Шукайте насамперед Царства Божого і правди Його, інше – прикладеться вам» (Мф.6:33). «Світогляд групи приголомшує простий і з'ясовує будь-яку проблему» - «Дві головні заповіді – возлюби Бога свого... , возлюби ближнього свого, як самого себе» (Мф.22:37-39). «Важко скласти точну характеристику групи. Ти не повинен міркувати або перевіряти...» (тобто вірити). Але ж і Авраам без зайвих запитань згодився принести Богові в жертву свого єдиного сина. «Критика з боку не належних до групи вважається доказом її правоти» - «Якщо світ вас ненавидить, знайте, що Мене раніше вас зненавидів. Якби ви були від світу, то світ любив би своє; а як ви не від світу, але Я обрав вас від світу, тому, що ненавидить вас світ». (Ін. 15,18-19). «Твоя група – це еліта. Інше людство важке болісно і глибоко загублене: адже воно не співробітнічає з групою або не дозволяє їй врятувати

¹ Нежный А. Уроки сектоведения. // <http://www.people.nnov.ru/iskcon/new5.html#Нечто>

² Фаликов Б. Анатомия мифа. // http://religion.ng.ru/printing/2001-04-11/7_myth.html

³ Дворкин А. Сектоведение. – Н.Новгород, 2000.

⁴ Там само.– С. 61.

себе» - «Ви – сіль землі. Якщо сіль втратить силу, то чим зробиш її солоною?» (Мф.5:13); «...йди за Мною і надай мертвим ховати своїх мерців» (Мф.8,22). «Група відмежує себе від іншого світу, наприклад, одягом, їжею, особливою мовою, чіткою регламентацією міжособистісних відносин». Але, якщо будь-яка група не буде відрізнятися від навколишніх, то виникає питання доцільності її організації. Тоді, піонери (сальоти, краватки, горни і т.д.), а нині скаути – "тоталітарна секта" чи ні? Згадаймо також одяг у православних кліриків, із чіткою регламентацією як зовнішності, так і форми звертання («преподобіє», «високопреподобіє», «преосвященство» і т.п.), богословський словник : «благодать», «сотеріологія», «геєна»... «Група бажає, щоб ти розірвав свої «старі» відносини, оскільки вони перешкоджають твоєму розвиткові» - «І вороги людині домашні його» (Мф.10:36); «Хто любить батька або матір більш, ніж Мене, не гідний Мене; і хто любить сина або дочку більш, ніж Мене, не гідний Мене». (Мф.10:37). «Група вимагає абсолютного й беззаперечного дотримання своїх правил і дисципліни, оскільки це єдиний шлях до порятунку» - «Не думайте, що Я прийшов порушити закон і чи пророків; не порушити прийшов Я, але виконати... Отже, хто порушить одну із заповідей цих найменших і навчить так людей, той найменшим наречеться в Царстві Небесному; а хто створить і навчить, той великим наречеться в Царстві Небесному» » (Мф.5,:7-20). Згадаймо найбільш розхожий вираз у православному середовищі «послух вище посту й молитви».

Не менш промовистими є й такі приклади з «Сектознавства». «Читати «Книгу Мормона» дуже нудно: Марк Твен назвав її «хлороформом, а не книгою»¹. Посилання на Марка Твена як на авторитет з даного питання викликає застереження, особливо якщо врахувати «тепле» відношення великого сатирика не тільки до мормонів, а й до релігії взагалі. Так, М.Твен був не в захваті не лише від "Книги Мормона", а й від Книг Священного Писання. "Не було ще протестантського хлопчика або протестантської дівчинки, чий розум Біблія не забруднила б... В усіх протестантських рідинах світу щодня й щогодини Біблія робить свою чорну справу поширення пороку і брудних порочних думок серед дітей. Вона робить цієї пагубної роботи більше, ніж усі інші брудні книги християнського світу, разом узяті, - і не просто більше, а в тисячу разів більше"².

Зупинимось, нарешті, ще на такому прикладі: «Якщо хтось із членів організації буде незгодний з тією або іншою її позицією, що стосується питань віри й діяльності, і буде намагатися збудити цю незгоду й у інших членів організації, то вона позбудеться від нього. Вона буде припиняти будь-які спроби порушення гармонії в її внутрішнім житті і не допускати те, щоб якісь помилкові ідеї, які йдуть від низів, а не від керівництва, вносили дисонанс у її життя й діяльність... Наша головна мета в тому, щоб підтримати єдність³. Це формулювання по суті дуже близьке до тих, що вживаються у «антирозкольніцьких брошурах» чи «Збірнику Православних Канонів». Не виключено, саме бажанням припинити «помилкові ідеї, що йдуть від низів» керувалися архіпастирі РПЦ, не збираючи всупереч власному Статуту Помісний Собор РПЦ. А боротьба за "єдність Церкви" проти "розкольніків" вже давно стала пріоритетною для керівництва РПЦ.

А от О. Дворкін вважає вищеописане специфічною рисою «тоталітарних сектантів», у даному випадку – «Свідків Єгови». Із зазначених прикладів видно, що, не зважаючи на формальне відмежування від своїх найбільш одіозних антикультистських методів, професор Православного Свято-Тихонівського богословського інституту методологічно недалеко відійшов від Синтії Кіссер, котра, під час очолювання американської антикультистської організації CAN, вважала, що діяльність самого

¹ Там само. – С. 98.

² <http://www.atheism.ru/persons/author.phtml?author=Twain>

³ Дворкин А. Сектоведение. – Н.Новгород, 2000.– С. 157.

Христа, якщо б він жив зараз, стала б об'єктом пильної уваги її підлеглих.

Таким чином, природно виникає запитання: що може бути спільного між рухом, що, де-факто, прагне викорчувати прояви сильної віри взагалі, нагадуючи при цьому своїми методами войовничі атеїстичні організації з недавнього радянського минулого, та найбільшим об'єднанням віруючих на пострадянському просторі? На перший погляд, можна зауважити, що особливої загадки в цьому немає. "Ворог мого ворога - мій друг",- казали древні, тож РПЦ готова, для ефективної боротьби з конкурентами, прийняти будь-яку допомогу від від будь-кого. Особливо, якщо "союзник" у кращих традиціях оруеллівської "двозначності" воліє до пори й до часу особливо не афішувати певні одіозні (для віруючих) риси своєї методології.

Врешті-решт, ще із часів візантійського імператора Костянтина, православна Церква не відмовлялась від державної підтримки методами, досить далекими від справжньої християнської любові та свободи. І, навіть, коли держава, як у радянські часи, зовсім не приховувала свою атеїстичну сутність та "тимчасовий", тактичний характер союзу з Церквою, РПЦ також не відмовлялась від допомоги "царства Кесаря". Прикладами може служити розгром сталінською держбезпекою Греко-Католицької Церкви на Заході України з наступним поглинанням її віцілих структур РПЦ.

Та все ж таки, відділи спецслужб офіційно ніколи не працювали під церковним "дахом" - ні в радянські, ні в пострадянські часи. Нинішні ж антисектантські організації діють у значно більш тісній співпраці з Православною Церквою, або ж навіть фактично являються напівофіційними відділами єпархіальних або Синодальних органів. Так, Центр "Лествица", що значною мірою спеціалізується на "антисектантській роботі" та Дніпропетровська єпархія УПЦ МП мають спільний сайт¹. В усякому разі офіційне благословення священноначалія на свою діяльність у них є (благословенню Святішого Патріарха Олексія II виділено чільне місце на сайті Центру св.Іриней Ліонського - найбільш значної структури цього типу)². Видатні фігури таких організацій, як зокрема вищезгаданий професор Дворкін, викладають у церковних ВУЗах, великою мірою формують "протисектантську" стратегію Церкви.

Як видається, причини такого становища потрібно шукати не лише в оточенні РПЦ, а й не меншою мірою - в факторах "внутрішнього" характеру. Якщо проаналізувати особливості парадигми вітчизняних антикультистів, то кидається в очі особливе, диференційоване ставлення до інослав'я - досить толерантне до "традиційних" Церков; і абсолютно непримиренне - до "нових релігійних об'єднань", іменованих не інакше, як "тоталітарні секти". На нелогічність такого "диференційованого підходу" з погляду більш загальноприйнятої в РПЦ консервативної "універсальної" екклезіології³ вказують навіть не "ліберали", а "традиційні" церковні консерватори, з посиланням, між іншим, на відомого неоконсервативного публіциста й богослова РПЦ диякона Андрія Кураєва (9). Згідно з твердженнями останніх, ніякої суттєвої різниці між, скажімо, Католицькою Церквою та будь-якою "сектою", на кшталт "Свідків Єгови" немає - ці організації "походять від сатани", а тому, відповідно є антицерковні.

Проте між "традиційними" та "нетрадиційними" конфесіями є суттєва різниця - не тільки богословсько-екклезіологічного, а й психологічного характеру (які, щоправда, взаємопов'язані). І справді, прот.Микола Афанасьєв поділяє всі моделі церковного устрою на "універсалістські" та "євхаристичні". Для перших характерна, якщо називати речі своїми іменами, жорстка ієрархічна влада "зверху", навіть не одного єпископа, а всієї єпископської спільноти, без санкції якої будь-яка група віруючих автоматично вважається "ворогами Господа". Для "євхаристичної" ж моделі

¹ <http://www.lestvitsa-orthodox.dp.ua/>

² <http://iriney.vinchi.ru>

³ прот. Афанасьєв Н. Уна Санта. // http://www.krotov.org/libr_min/a/unasanct.html

Церква починається "знизу" - із Євхаристичного, літургійного зібрання віруючих, хоч роль Голови - єпископа при цьому і не відкидається.

Із самого початку історії християнської Церкви, особливо, після її союзу з Імперією, "ініціативи знизу" завдавали ієрархії чимало клопотів. Одні з них, як рухи тодішніх "харизматиків", наприклад, "монтаністів" відкрито поривали з церковною більшістю, інші, як чернецтво, хоча й з настороженістю, продовжувало бути її частиною. Хрестоматійною стала відповідь одного старця на питання послухника: "Чого мені треба найбільше уникати?", - "Жінок і єпископів"¹.

Короткочасне церковне відродження 1917 р., що відбилось у справжньому сплеску активності віруючих, вінцем якої став "найреволюційніший" в історії РПЦ Помісний Собор 1917-18 років, швидко було майже повністю зведено нанівець спочатку більшовицькими репресіями, а потім остаточно "поховане" вкрай недемократичним Статутом РПЦ, що практично позбавив віруючих будь-якого впливу на рішення керівництва Церкви, прийнятим після історичної зустрічі Сталіна з уцілілою ієрархією.

Горбачовська "перебудова" та наступна демократизація життя після розпаду СРСР мало що змінила в існуючому стані речей. Помісний Собор після виборів нинішнього Патріарха Алексія II не скликався жодного разу. І це всупереч Статуту РПЦ, що передбачав його планове скликання не рідше одного разу в 5 років. Між іншим, учасники Собору, згідно з Статутом, вибираються Єпархіальними Зборами, а будь-яке рішення повинно бути затверджено правлячим архієреєм. Тобто можливість якоїсь надмірної "самодіяльності мас" виключена принципово².

Втім не варто обвинувачувати керівників РПЦ, особливо найбільш впливового митрополита Кирила (Гундяєва) у якійсь "узурпації влади". Причини їх побоювань ініціатив "знизу" цілком реальні. Досить зайти в пересічну церковну крамницю і подивитись набір літератури, що пропонується, щоб збагнути - до демократизації церковного життя РПЦ ще дуже далеко. І причина цього не стільки в небажанні ієрархії ділитись владою, скільки у відсутності такої "демократизації" у душах самих "практикуючих" (тобто, тих, що ведуть регулярне церковне життя) віруючих.

Ситуація зараз значно погіршилась для помірно консервативної ієрархії тим, що "ультраконсерватори" все охочіше беруть на озброєння цілком "демократичну" фразеологію. Прикладом цього може служити відкритий лист "широкої православної громадськості" з дуже серйозними обвинуваченнями вищого церковного управління, зокрема митрополита Кирила, в потаканні "содомії" серед ієрархії³. Вищезгадані борці за моральну чистоту священнослужителів та демократизацію церковного життя одночасно відомі, як не менш запеклі прихильники канонізації Григорія Распутіна та відомого своїми бузувірською жорстокістю царя Івана Грозного. Причому в своєму зверненні вони особливо й не приховують, що справжньою метою їхнього "хрестового походу" за "очищення Церкви" та "демократизацію церковного життя" є створення Церковного Суду, "де могли б розглядатись обвинувачування ієрархів у ересі". Досить ймовірно, що за умови поставлення начолі такого Суду відносно незалежного від підконтрольного митрополита Кирилу Синоду консервативного єпископа, діяльність цього органу буде нагадувати багато чим "Комісію з розслідування антиамериканської діяльності" сенатора Маккарті. Тільки замість пошуку неблагонадійних комуністів будуть розшукувати "зрадників Православ'я" -

¹ Мейендорф І., прот. Введение в святоотеческое богословие. // http://mirror.stranger.com/www.krotov.org/library/m/meyendrf/patr_00.html

² Цыпин В., прот. Церковное право // http://www.krotov.org/libr_min/ts/tsy3.html#_Toc509901474; http://www.krotov.org/libr_min/ts/tsy3.html#_Toc509901475

³ "Князя Содома. Высокопоставленные растлители и сановные содомиты пытаются разрушить Русскую Церковь изнутри. Обращение православной общественности" // <http://portal-credo.ru/site?act=news&id=16759>

екуменістів, модерністів та інших "ворогів", у числі яких неминуче опиняться і саме оточення митрополита Кирила, відоме своїми помірно-екуменістичними та ліберальними настроями.

Зрозуміло, що в такій ситуації вища церковна влада РПЦ прагне за краще "законсервувати" або навіть "заморозити" "ініціативи мас", враховуючи, що найбільш впливові з них належать зовсім не лібералам типу священників Георгія Чистякова чи Георгія Кочеткова, а "широкій православної громадськості", що ненавидить демократію та навіть найделікатніші спроби реформ церковного життя. Таким чином, утворюється "зачароване коло" - без реформ богослужіння, церковного календаря, дисципліни постів широкі маси віруючих до храмів не підуть, обмежуючись ритуальними освяченнями хрещенської води та пасхальних страв два рази на рік, а реформа неможлива за умов "консервації" "статус кво". З іншого боку, як вже вказувалось, **формальна** демократизація управління РПЦ із допуском до більшого впливу на Синод консервативної більшості "активних" віруючих і рядового священства, скоріше всього, призведе до ще більшої консерватизації церковної практики. За таких умов, антисектантська методологія Дворкіна видається більш ніж відповідною для загального курсу Патріархії на "запобіжне гальмування" ініціатив широкого церковного загалу.

Антикультизм відтак глибоко ворожий будь-якій "активній", а не "периферійній" релігійності. Але, враховуючи особисті уподобання пана Дворкіна, та "дах", під яким діє його Центр, на теренах СНД він застосовується, насамперед, проти "євхаристичної", неформальної, що йде від серця духовності.

Не важко припустити, що така антирелігійна "універсальність" може добре прислужитись керівництву РПЦ у її боротьбі не лише з "сектантською загрозою", але й з непроханими помічниками із будь-якого - ліберального чи консервативного - табору. Поки що "пробний постріл" прозвучав проти реформістської общини Георгія Кочеткова, коли в книзі "Суд їм давно готовий", Двойкін, не довго думаючи, назвав пастирську практику популярного священника подібною до практики "тоталітарних сект"¹. Проте, на конференції "Іринєєвські читання", що пройшла у Москві, у Видавничому Відділі Московської Патріархії, "освячені" присутністю, скажімо, впливового Голови Відділу по зв'язках із Збройними Силами Патріархії прот. Дмитра Смирнова, відомий сектоборець піддав жорсткій критиці діяльність о.Анатолія Гармаєва². На перший погляд - це чергова спроба розправи над ще одним церковним інтелектуалом - автором оригінальної психологічної системи на церковному "ґрунті". Але звертає на себе увагу критика констатації факту "психологічного забруднення" душ підлітків у великих містах та заклику о. Анатолія залишати мегаполіси "заради спасіння душі". Адже саме під подібними лозунгами проходила втеча невдоволених змирненням церковного життя християн у пустелі та монастирі у всі часи.

Досить впливові такі погляди й у сучасному церковному середовищі, що дуже шанує чернецьку аскетичну. Відзначимо, що після знаменитого рішення Синодальної Богословської Комісії з приводу "ідентифікаційних кодів", противникам цієї "антихристової печатки" досить прозоро натякалось - і не Дворкіним, а значно більш впливовими церковними діячами - про їхній ризик "опинитись в сектантській ізоляції від Церкви"³.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що ситуація з поки що епізодичним використанням набутків антикультистського руху проти **всіх** - і "правих" і "лівих" "бунтарів" проти монополії ієрархії РПЦ на церковну владу дещо нагадує

¹ "Суд им давно готов" // http://www.pstbi.ccas.ru/institut/sb_k/f10.htm

² "Седмица Ру". - Выпуск 109, 14 сентября 2003 г.

³ "Алексий II осудил "Ревнителй не по разуму" http://religion.ng.ru/pravoslav/2001-03-14/4_aleksii.html

знамениту фразу Станіславського: "Якщо в першому акті на стіні висить рушниця - у третьому акті вона обов'язково повинна вистрелити. Так, "зброя" ця - досить небезпечна і для тих, хто її тримає - антикультизм, за своєю суттю, рівно негативно відноситься до релігійності, як найвищої цінності, незалежно від "канонічності" та "історичності" тієї чи іншої Церкви. Принагідно згадати в цьому зв'язку слова відомого англійського богослова Клайва Льюїса: "Горе тим містам, що запрошують на свій захист чужоземних найманців - дуже часто "захисники" самі стають новими господарями тих, кого раніше захищали".

Втім, здається, що керівництво РПЦ, зокрема, митрополит Кирило, задоволений особистою позицією Дворкіна на протидію в першу чергу "тоталітарним сектам" - зовні та всередині РПЦ, і намагається не помічати загально-антирелігійної сутності антикультизму. Тим більше, що після останніх парламентських та президентських виборів у Росії позиції націоналістичних сил при владі ще більше зміцніли. Про це свідчать, наприклад, постійні намагання ввести в школах викладання релігійних предметів, організацію консультативних рад при президентові з виключенням в них представників багатьох "неісторичних" релігійних організацій, тощо.

Таким чином, можна зробити наступні висновки. Справжній послідовний антикультизм за своєю суттю - глибоко ворожий будь-якій релігійності, коли віра в Бога стоїть на першому, а не на менш важливих місцях у системі цінностей будь-якого. Антикультизм "воцерковлений", котрий Дворкін оставив на службу РПЦ, намагається це не афішувати, використовуючи прикриття найбільш впливової церковної організації для розправи з віруючими інших конфесій. Щоправда, замовчування цього не дуже бажаного для антикультистів факту не дуже їм вдається. Крім того, антикультизм поки що епізодично використовується і для розправи над тими чи іншими "відхиленнями від норми" всередині самої РПЦ. А "відхилення" ці, з вимогами демократизації церковного життя стануть дедалі поширенішими, причому, вони об'єктивно можуть бути направлені на цілі, далекі від справжньої демократії. Можливо, зокрема, саме й для "консервування ситуації" керівництво РПЦ і допускає занадто одіозну, як для класичних релігійних організацій, практику антикультистів.

Враховуючи вищесказане, можна зробити припущення, що в найближчій перспективі кардинальних змін у взаємному використанні РПЦ та антикультистських організацій набутоків та допомоги одне одному не відбудеться. Відповідно мало зміниться також патронаж УПЦ антикультистських центрів на Україні, які, власне кажучи, й виконують "левоу частку" роботи щодо формуванню негативного іміджу нових релігійних об'єднань та протидії їм, під приводом "боротьби проти тоталітаризму". Втім, не треба знімати з рахунку можливість певних змін усередині самої РПЦ - основного фактору сили антикультизму взагалі, та антикультизму на українських теренах, зокрема. Це вимагає постійного моніторингу таких змін, а, відтак, і продовження наукових досліджень даної теми.

П.Павленко*

НЕОХРИСТИЯНСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СВОБОДИ РЕЛІГІЄВІЯВУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ

Постання в українському суспільстві нетрадиційних, у тому числі й неохристиянських, конфесій викликане рядом факторів. Певною мірою навернення частини українців до нетрадиційної релігійності спричинене кризою суспільно-

* Старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, к.філос.н.